

ОБРАЗ МУЛА У ЦИКЛІ АЙЗЕКА АЗИМОВА “ЗАСНУВАННЯ”: ТРИКСТЕР ЯК ЕЛЕМЕНТ ХАОСУ

Наталія КРИНИЦЬКА

Полтавський національний педагогічний університет імені
В.Г. Короленка

На прикладі образу Мула з науково-фантастичного циклу Айзека Азімова “Заснування” (*The Foundation series*, 1942–1992) простежуються ключові елементи архетипу трикстера: він виступає одночасно і творцем, і руйнівником, володіє психологічним впливом та втілює зміст карти Таро “Блазень” (Дурень), що означає початок нового життя та свободу вибору. Наголошується на взаємозв’язку архетипу трикстера з поняттям хаосу.

Ключові слова: наукова фантастика, трикстер, архетип, блазень, хаос.

На прикладі образу Мула з науково-фантастичного циклу Айзека Азімова “Основання” (*The Foundation series*, 1942–1992) прослідковуються ключові елементи архетипу трикстера: він виступає одночасно і творцем, і руйнівником, володіє психологічним впливом та втілює зміст карти Таро “Шут” (Дурак), що означає початок нової життя та свободу вибору. Відзначається взаємозв’язок архетипу трикстера з поняттям хаосу.

Ключевые слова: научная фантастика, трикстер, архетип, шут, хаос.

At the core of the image of the Mule from Isaac Asimov’s sci-fi *Foundation series* (1942–1992), the key elements of the trickster archetype are traced: he acts simultaneously as a creator and a destroyer, has a psychological influence and embodies the meaning of the Tarot card “Jester” (Fool), which means the beginning of a new life and freedom of choice. The relationship between the trickster archetype and the notion of chaos is emphasized.

Keywords: science fiction, trickster, archetype, jester/clown, chaos.

У наші складні часи підвищеної турбулентності творчий спадок Айзека Азімова (Isaac Asimov, 1920–1992) – видатного американського фантаста, біохіміка та популяризатора науки, набуває особливого значення, адже цей уродженець села Петровичі (зараз – Смоленська область

Російської Федерації) став одним із найпотужніших інтелектуалів ХХ століття, який володів глибокими знаннями в різних галузях, проводив багаторічну просвітницьку роботу та намагався передати свої передбачення та застереження сучасникам та наступним поколінням. Частина цих прогнозів сконцентрована у його науково-фантастичному циклі “Заснування”, або “Фундація” (*The Foundation series*, 1942–1992). Прототипом основної трилогії циклу, яка створювалася в буремні роки Другої світової війни, стала “Історія занепаду і руйнування Римської імперії” (1776–1788) англійського історика Едварда Гіббона. У 1966 році ця трилогія А. Азімова отримала спеціальну премію “Х’юго” за “кращу фантастичну серію всіх часів” (*Best All-Time Series*). Серія також була включена читачами журналу “Локус” у десятку кращих науково-фантастичних романів усіх часів.

Розповідаючи про тисячолітню історію Галактичної імперії, А. Азімов переконливо описує, як за допомогою розробленого геніальним математиком Гарі Селдоном плану “психоісторії” можна керувати майбутнім людства, оскільки суспільство набагато простіше в управлінні, ніж окрема особистість, бо колективному несвідомому притаманний не розум, а набір інстинктів. Важливим елементом управління є існування ордену – Фундації, що здійснює таємне керування масами. Передбачення Селдона свідчили про швидкий і неминучий розпад Галактичної імперії та про період жажливої кризи, що повинен був тривати тридцять тисяч років. Учений не міг зупинити розпад, але він розробив план, як скоротити період смуту до тисячі років. Для цього Селдон під приводом компіляції Галактичної Енциклопедії заснував на забутій далекій планеті Термінус на краю Галактики Фундацію і зібрав там видатних науковців. Перед смертю Селдон зробив записи своїх передбачень, які жителі Термінуса повинні продивлятися через певні проміжки часу: при кожній кризі відкривається запис Селдона з черговими порадами та настановами, і жителі Термінуса переконуються в тому, що все йде за планом. Звичка жити “за Селдоном” перетворює їх на людей, нездатних реагувати на неочікувані планом виклики.

Таким глобальним викликом плану Селдона стає поява у другій частині другої книги “Фундація та Імперія” людини з надзвичайними екстрасенсорними здібностями – таємничого мутанта на прізвисько Мул. За декілька років, за допомогою цілої павутини ефективного

психологічного впливу, він підкорює цілі планети та навіть Фундацію. У Мула є ключ до серця кожного: його запеклі вороги після зустрічі з мутантом стають його вірними прихильниками. Мул відбудовує імперію, влада в якій, власне, тримається тільки на його волі. Проте, до кінця другої книги, жакликий Мул жодного разу не з'являється перед читачами під своїм іменем: ми стежимо за падінням урядів і здачею планет, співчуваємо жертвам його блискучих емоційних маніпуляцій, – але тільки наприкінці “Фундації та Імперії” виявляється, що Мул завжди був разом з головними героями – молодятами Тораном і Байтою, під маскою жалюгідного блазня Магніфіко Гігантікуса, який нібито втік від свого жорстокого господаря Мула та знайшов заступництво у подружжя, що до останнього намагається боротися проти нового узурпатора.

Нам відомо про єдиний приклад літературознавчого дослідження амбівалентного образу Мула: Пет Грайнер у статті “Магніфіко Гігантікус: шекспірівський блазень Азімова” порівнює героя “Фундації” з Блазнем (Fool) із “Короля Ліра” та Фесте (Feste) із “Дванадцятої ночі”, звертаючи увагу на схожість і зовнішніх, і внутрішніх рис. Американський фантаст, автор чудового “Путівника по Шекспіру” (*Asimov's Guide to Shakespeare*, 1970), дійсно був блискуче обізнаний із творчим доробком Великого Барда та англійськими реаліями доби Відродження. П. Грайнер переконливо доводить: *“Вплив Фесте очевидний на прикладі музичної майстерності Магніфіко і його здатності відсторонюватися від основної дії та багатьох людей навколо нього. Блазень Ліра <...> надає йому свою поетичність і “нерозумну” відданість іншій людині. Обидва шекспірівські персонажі розділяють із творінням Азімова свою здібність розкривати істину під прикриттям дурості”* [11, с. 29]. Критик проводить паралелі між геніальною грою Магніфіко на рідкісному музичному інструменті – візісонорі (visi-sonor), який здатний творити не тільки звуки, а й візуальні образи, змінюючи реальність і навіть беручи під повний контроль психіку слухачів, та захопленою грою та співами Фесте. Детально вивчаючи вигадливі репліки Магніфіко, П. Грайнер робить висновок, що *“Азімов не досягає ні дотепності, ні стійкості метафори Шекспіра, але його стилізація мови Магніфіко, звичайно, впливає з англійської мови шістнадцятого століття”* [11, с. 30]. Дослідниця також наголошує, що Магніфіко – це alter ego Мула, так само, як певною мірою, Блазень – alter ego короля Ліра [11, с. 32–33].

Отже, робота П. Грайнер зосереджена передусім на одному з аспектів образу блазня А. Азімова – впливі шекспірівського генія на американського фантаста, тоді як, на нашу думку, згаданий образ заслуговує на дослідження в усіх можливих ракурсах. Метою цієї статті є вивчення образу Мула/Магніфіко з точки зору інваріанта трикстера, для розкриття глибинних функцій цього архетипу. Для досягнення такої мети вбачаємо необхідним розкрити сутність архетипу трикстера; простежити риси цього архетипу в образі Мула, звертаючи увагу на його амбівалентність та історико-культурне коріння; на прикладі образу блазня А. Азімова вивчити взаємозв'язок архетипу трикстера з поняттям хаосу.

Почнемо з визначення поняття “трикстер” та доречності його застосування щодо героя А. Азімова. Згадаємо, що термін *трикстер*, інколи – *трикстер* (англ. *trickster* – обманщик, спритник, шахрай), був уведений до наукового вжитку американським антропологом Полом Радіном, який уперше дослідив цей феномен у міфології індіанців віннебаго. Трикстер – архаїчний персонаж міфології, божество, дух, людина або тварина, що діє проти правил, порушує закони. Трикстеру притаманна здатність змінювати вигляд і любов до підступних розіграшів та злих витівок. Трикстер – привабливий поганій герой. Його численні втілення – Кролик, Ворон, Павук, єгипетський Сет, скандинавський Локи та ін. Для північноамериканських індіанців основним утіленням духу трикстера є Койот, “первинний скатолог і скандальний вседержитель, священний прародитель і свідок створення світу, серійний труп і подорожуюче міфотворче несвідоме” [12, с. 155]. Цей амбівалентний ірраціональний трагікомічний образ утілює незнищений дух “нецивілізованої” Америки, який усе ще живе в її природі та легендах. Для К. Г. Юнга архетип Трикстера був одним із ключових, проте й одним із найбільш загадкових. За поглядами представників школи сучасного міфологічного і структурно-антропологічного аналізу, існують чотири основні аспекти чоловічої самості, і кожен відноситься до однієї з чотирьох функцій свідомості: Батько (афект), Вічний Юнак (емоції), Герой (інтелект), Маг (інтуїція). Останній чоловічий аспект – Маг – розділений на дві області: Мудрий Старець і Чорний чарівник, або Трикстер. Сутність Чорного чарівника настільки ж невловима, як і інтуїція. Як доводить літературознавець і психоаналітик Вільям Вілфорд, магічні здібності – невід’ємна характеристика багатьох блазнів, більше наближених до

природи, ніж інші люди [15, с. 73–98]. Напевно, ці здібності – рудимент язичницької, дохристиянської культури, котру певною мірою зберігають блазні різних народів, як можна простежити, наприклад, на основі досліджень “антиповедінки” східнослов’янських скоморохів [1, с. 319].

Американська дослідниця ролі дурнів і блазнів у світовій культурі Вікі Яник пропонує таку класифікацію: 1) “мудрий дурень” (the wise fool): той, що сприймає та визнає свої та чужі вади та бажання; 2) “йолоп або жертва” (the dupe or victim): сприймає власні бажання, але не бачить вад та бажань інших; 3) “трикстер або злодій” (the trickster or evildoer): не сприймає власні вади, проте сприймає й визнає слабкості й бажання інших; 4) “невинний або праведний дурень” (the innocent or holy fool): не сприймає ані власні, ані чужі вади й бажання [3]. Таким чином, трикстер – це самовпевнений маніпулятор вадами та слабостями інших. Ця класифікація та поданий вище опис зазначеного архетипу дозволяють стверджувати, що в ролі Мула герой А. Азімова – трикстер, “привабливий поганій герой”, наділений “магічними” (тобто екстрасенсорними) здібностями; в образі Магніфіко він намагається грати роль “жертви” або “невинного дурня”, проте, наприкінці твору, у сцені зізнання перед Тораном і Байтою, перед нами – “мудрий дурень”, вічно самотній геній, який нібито виник із якоїсь чорної діри космосу та пішов у небуття, залишивши більше загадок, ніж відповідей.

Розглянемо риси архетипу трикстера в образі Мула детальніше, звертаючи увагу на його амбівалентність та історико-культурне коріння. Інформації про походження Мула майже немає: його батько невідомий, мати помирає під час пологів, із самого дитинства дивний огидний хлопчик із надто худорлявим, схожим на павуче, тілом та величезним носом (великий ніс як фалічний символ традиційно асоціюється з трикстером, із його тілесним началом [12, с. 364]), був посміховиськом для оточуючих: *“There is nothing really to my childhood <...> that I care to remember. <...> My meagerness is glandular; my nose I was born with. It was not possible for me to lead a normal childhood. My mother died before she saw me. I do not know my father. I grew up haphazard, wounded and tortured in mind, full of self-pity and hatred of others. I was known then as a queer child. All avoided me; most out of dislike; some out of fear...”* [7]. У 22 роки Мул усвідомлює наявність у себе екстрасенсорних здібностей, приєднується до космічних піратів, захоплює першу планету, згодом –

планету Калган із великим космічним флотом, потім – завойовує Фундацію та незалежні світи. Мул уподібнює людину пульта з важелями, яким йому легко оперувати: *“To me, men’s minds are dials, with pointers that indicate the prevailing emotion. It is a poor picture, but how else can I explain it? Slowly, I learned that I could reach into those minds and turn the pointer to the spot I wished, that I could nail it there forever. And then it took even longer to realize that others couldn’t”* [7]. Тепер він отримує шанс помститися людству за знущання: *“But the consciousness of power came, and with it, the desire to make up for the miserable position of my earlier life”* [7]. Отже, доля Мула – це чергова історія травми та помсти за неї. Проте, завдяки екстрасенсорним та стратегічним здібностям мутанта, його завоювання відбуваються з мінімальними жертвами: тонко відчуючи кожного, він впливає на ключових політичних та військових осіб за допомогою телепатії, емпатії, психологічних маніпуляцій, задоволення їхніх фінансових або владних інтересів; тримає під контролем атомну енергію та засоби масової інформації; застосовує нову зброю – депресор силового поля, який вимикає захист космічного флоту супротивників, тощо. На момент основних дій книги “Мул” герою близько тридцяти років, а зникає він зі сцени та тихо помирає власною смертю десь у віці сорока років, після перемоги над ним психологів Другої Фундації – резервної програми Селдона, який усе-таки передбачив вихід його основного плану з-під контролю, у випадку появи екстраординарної особистості. А. Азімов майже позбавляє свій вигаданий світ сцен насильства, він радше веде інтелектуальну гру з читачем, заради розуміння якихось важливих аспектів історії людства. Його завойовник, подібно до будь-якого трикстера, як наголошує К. Г. Юнг, несе риси і диявола, і спасителя [3, с. 279–281]. На початку книги Мул – диявол, наприкінці – ошуканий простак, проте він (між іншим, приблизно у віці Христа) мав шанс стати спасителем, імовірно, навіть кращим за Селдона, але людство, нарешті вийшовши з-під психологічного контролю Мула, не прийняло його дар. За К. Г. Юнгом, Мул – це своєрідна Тінь і Селдона, і всього людства, тобто зосередження егоїстичних бажань влади та задоволення, це розплата за жорстокість і зневагу до Іншого, як у випадку з багатьма тиранами, що виміщають свої дитячі образи на мільйонах. З уходом Мула відбувається визнання та психічна інтеграція Тіні, і людство усвідомлює свою катастрофу й може рухатися далі.

Імена або прізвиська героя теж передають двозначність, або, так би мовити, гібридність його природи. Мул (Mule) – свійська тварина, міжвидовий гібрид, що виник від схрещення самиці коня та самця віслюка. Мул наділений силою та працездатністю, але не здатний мати нащадків, про що йому, напевно, відомо, як подано в діалозі героя з коханою Байтою: *“I call myself the Mule – but not because of my strength – obviously”* [7]. Отже, символіка імені передає бажання героя продемонструвати свою силу всім кривдникам, але Мул усвідомлює, що є “каліфом на годину”. Він дещо нагадує “царя сатурналій” – героя давньоримських масових народних гулянь, який одягався в блазнівську корону та мантию й протягом свят користувався величезними привілеями та почестями. Традиція зображувати блазня в ковпаку з бубонцями теж іде з Давнього Риму: три довгих кінця ковпака символізують ослині вуха і хвіст – атрибути карнавальних костюмів під час сатурналій і “ослиних процесій” раннього Середньовіччя. У кінці сатурналій “цар” або покінчував життя самогубством, або його вбивали [5, с. 546–548]. У наступних карнавальних культурах Європи й Русі дурні теж закінчували сумно: “Блазнів ховають за огорожею”, – гірко нагадують у назві одного зі своїх романів (2002 р.) вітчизняні фантасти Олег Ладиженський та Дмитро Громов (спільний псевдонім – Генрі Лайон Олді), перекладачі трилогії А. Азімова російською мовою (1992 р.). Відповідно до К. Г. Юнга, кожен трикстер – *“примітивне космічне створіння божественно-тваринної природи”* [3, с. 279–281]. Таким чином, прізвисько “Мул” дещо натякає на тваринну сутність героя.

Інші його імена ще ближче до ігрової культури: прізвисько “Бобо” (Bobo) означає “блазень” іспанською, а ім’я “Магніфіко Гігантікус” (Magnifico Giganticus) складається з іспанського або італійського слова “чудовий, розкішний” та грецького “гігантський”. Останнє ім’я, носієм якого для читача протягом твору є боязливий нещасний блазень – утікач від господаря Мула, – звучить іронічно, але наприкінці книги стає зрозумілим, що і це ім’я – елемент мегаломанії Мула, компенсація його нікчемності та безсилля в дитинстві. Один із персонажів італійської комедії дель арте, кумедний старий, теж носив ім’я Магніфіко [12, с. 152]. Згадаймо, за класифікацією архетипів, дві іпостасі Мага (англ. Magician): Мудрий Старий та Трикстер. Англійське слово Trickster походить від *trick* – “трюк, жарт, фокус”, а Magician перекладається як “маг, фокус-

ник”. Зауважимо, що слово “маг” входить і до складу імені Магніфіко, підкреслюючи на асоціативному рівні надзвичайні здібності героя.

Одним з найбільш вражаючих проявів особистості Мула/Магніфіко є його трагічна віддана любов до Байти – єдиної людини, котра відчула до нього симпатію з першого погляду, без будь-якого психологічного впливу з боку мутанта: жодного разу він не скористався своїми здібностями, щоб спонукати Байту розлучитися з Тораном або змусити її полюбити Мула, тобто себе, – її запеклого ворога, і припинити боротьбу проти узурпатора. Саме їй, коханій жінці, він дозволяє перемогти, викрити себе під маскою Магніфіко, і саме для неї він залишається не завойовником світів, а надто чутливим нещасним клоуном з глибокими сумними очима, якому підвладне все, крім особистого щастя: “*And his eyes as he looked at Bayta were still the old, soft sad brown ones of Magnifico, the clown*” [7]. За зізнанням А. Азімова, моделлю зовнішності Магніфіко став його друг, математик Леонард Майзел (Leonard Meisel), з котрим письменник разом працював у Філадельфії на військовій судноверфі протягом Другої світової війни, – вочевидь, для письменника цей герой радше привабливий, ніж огидний.

Розповідаючи про Мула, Магніфіко згадує його руде волосся – ще один неодмінний атрибут клоуна. У комедії дель арте Арлекін (рудий пройдисвіт) насміхався над П’єро – сентиментальним простаком, обсипаним борошном. У XIX столітті, вже за часів стаціонарних цирків, на аренах з’являється стійка пара антре – Рудий і Білий клоуни. Рудий клоун успадкував від Арлекіна хитрість, уміння сміятися над собою і простодушність. П’єро перетворився на Білого клоуна, залишившись смішним безглуздом “розумником” [12, с. 146–155]. Магніфіко з його страхами, слізьми, нещасним коханням та вигадливою архаїчною мовою певною мірою грає роль П’єро, тоді як своє “друге я” – Мула – він сприймає як Арлекіна – агресора та образника. Мул, напевно, є Тінню Магніфіко.

В образі Мула/Магніфіко простежується і креативно-деструктивна символіка павука: А. Азімов часто наголошує на павутині ментального впливу, яку плете герой; із першої появи блазня автор зосереджує увагу на “*long, lean limbs and spidery body*” [7]. Павук – це теж традиційний образ трикстера: наприклад, у багатьох народів Північної та Західної Африки трикстер Анансі часто з’являється у вигляді павука; у індіанського племені лакота роль культурного героя та трикстера виконує павук Іктомі тощо. Знаменним є факт, що у багатьох народів, а

особливо кельтів, індусів та індіанців, павук символізує взаємозв'язок усього живого, розкручення творіння з єдиного містичного центру: так, у давньоіндійській традиції Брахма тче з самого себе тканину космосу. Також павуки з їх безперервним плетінням павутиння і здатністю до вбивства (творчістю і руйнуванням) символізують безперервне чергування сил, від яких залежить стабільність світу [6, с. 367 – 368]. Образ павука традиційно пов'язаний із ткацтвом, давнім символом космічного творіння. До речі, одне зі значень слова *mule* англійською – це прядильна машина, популярна у XVIII–XIX століттях, тобто для англомовних читачів ім'я героя несе й символізм плетіння.

А. Азімов згадував: *“26 січня 1945 року я розпочав роботу над “Мулом”, найулюбленішою для мене історією про Фундацію та найдовшою, адже вона складалася з 50000 слів. Вона була надрукована у двох частинах (це була перша серія, за яку я відповідав)<...> Друга частина вийшла друком, коли я був в армії”* [7]. Тінь Другої світової війни, безумовно, стоїть за подіями трилогії: чого варті, наприклад, вражаючі описи швидкого завоювання Мулом, якого ніхто не бачить, але всі бояться, нових планет та систем, зображення героїчних та панічних настроїв, що охоплюють всесвіт Азімова, та, головне, – тонке відтворення стану повної дезадаптації в багатьох персонажів: старий порядок руйнується, йому на зміну йде його величність Хаос. Проте паралелі між Мулом та, наприклад, Гітлером, є вельми умовними: складається враження, що А. Азімов у дечому бачив історію людства на декілька кроків уперед – від теорії хаосу до гібридних війн сучасного типу. Наприкінці твору, коли маски скинуто, стає остаточно зрозумілим: саме хаос, а не добро чи зло, втілює страшний Мул, він же невдаха Бобо, він же боягузливий Магніфіко Гігантікус.

Спробуємо зробити висновки на основі проведених спостережень. Образ Мула/Магніфіко – амбівалентний: він одночасно творець і руйнівник, ошуканець і жертва обману; його дії викликають і жалість, і відразу. Мул відрізняється хитромудрістю, здатністю до трансформацій і перевтілень. Він виступає “антигероем” щодо “культурного героя” Селдона, проте, якщо дії останнього були спрямовані на скорочення терміну кризи, то Мулу під силу, в обхід плану Селдона, ще швидше врятувати людство від занепаду. За допомогою цього образу А. Азімов у своєму вигаданому всесвіті, який, однак, побудований за законами нашої цивілізації, доводить значення ролі особистості

та випадку в історії й детально показує, як хаос руйнує порядок, але згодом стає джерелом нового порядку, і як цим хаосом можна керувати. І джерелом та рушійною силою цього хаосу стає герой, котрий свідомо представлений інтелектуалом А. Азімовим як трикстер, як продовжувач багатовікової традиції ігрової культури, – заради аналізу та прогнозу подібних ситуацій в історії людства. Трикстер виникає, коли людство застигає у своєму самовдоволенні й несамостійності, він кидає виклик сталим нормам добра і зла, нагадуючи нам про існування цих норм у світі невизначеності.

Імовірно, А. Азімова можна вважати одним із предтеч теорії хаосу – науки про складні нелінійні динамічні системи. *“Хаос – це зовсім не синонім безладу. Це такий стан чого-небудь, коли від найменшого подиху або помаху крилець якої-небудь комашки <...> змінюється, ламається й руйнується щось величезне та величне й далі перебуває у стані складності, нелінійності й динамічності”* [4]. А. Азімов наводить на думку, що трикстер – це такий своєрідний “чарівний кварк”, або с-кварк, – фундаментальна частинка, яка необхідна для існування матерії і котра отримала свою назву, тому що її відкривачі були зачаровані симетрією, яку цей кварк приніс у субатомний світ [13, с. 210]. У культурі різних епох важливий момент протиставлення впорядкованої розміреності Космосу і тваринної сили Хаосу. Одночасно хаос – це і народження, і загибель, і можливість: у ньому містяться всі начала і всі кінці. Хаос – це вир постійних змін, які ніколи не затверджуються, – адже для затвердження і стабілізації необхідний Космос, Вищий Розум.

Попри наявність фантастичних елементів у книзі, сьогодні твір А. Азімова може сприйматися навіть як покорова інструкція для тих, хто має геополітичні амбіції: показуючи корумпованість, самовпевненість та надмірну бюрократизацію носіїв влади й нерозвиненість критичного мислення більшості населення, американський автор демонструє, з якою легкістю, за бажанням, можна зруйнувати або взяти під свій контроль системи або держави, що здаються непохитними. Існує версія, що цикл А. Азімова вплинув і на Усаму бен Ладена: Аль-Каїда означає “основа”, “фундація” арабською [10]. Проте А. Азімов, який пережив Другу світову, безумовно, хотів передусім звернути увагу людей на їхні слабкості та попередити про можливі загрози. Хвиля нової уваги до образу Мула прокотилася на англомовних Інтернет-ресурсах у 2016–

2017 рр., у зв'язку з передвиборчою кампанією та згодом – перемогою на президентських виборах у США Дональда Трампа. Аналітики проводили паралель між героєм А. Азімова та американським політиком, намагаючись зрозуміти причини появи фігури Д. Трампа на верхівці влади та його можливу роль у долі країни [див., наприклад, 8; 9; 14]. Попри первинний шок від відчуття приходу хаосу на теренах американської державної Фундації, що має виконувати заповіданий батьками-засновниками “manifest destiny”, критики, перечитавши трилогію А. Азімова, доходять висновку, що прихід Д. Трампа – це певна закономірність, яка нагадує всім нам про роль особистості в історії, і що такою особистістю може бути не лише чинний президент США, а й кожен із нас.

Варто нагадати, що фігури, які відповідають більшості архетипів, як помітив К. Г. Юнг, відтворені у графічних зображеннях старших арканів карт Таро, що використовуються в наші дні, переважно, для ворожіння. У колоді карт Таро присутні і Блазень, і Маг, проте протягом певного періоду в Середньовіччі це була одна карта. У сучасній колоді Блазень (Божевільний, Дурень) – єдина нульова карта: іноді цю карту розташовують на початку старших арканів, іноді – в кінці. Г. О. Пастушук називає блазня “пороговим персонажем із нульовою ідентичністю” [2]. Блазень на карті Таро уособлює одночасно початок і завершення містичних пошуків, процес росту і трансформації. Він – мандрівник, щасливий подорожній, кожен із нас, який стоїть на роздоріжжі, може вільно вживатися в нові ролі й користуватися тим, що йому пропонує життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Из истории русской культуры. Т. I (Древняя Русь). – М. : Языки русской культуры, 2000. – 760 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
2. Пастушук Г. О. Генеза та еволюція образу блазня в англійській літературі Середньовіччя та Відродження : автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.01.04 / Галина Олексіївна Пастушук. – Миколаїв, 2013. – 20 с.
3. Радин П. Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев [с комментариями К. Г. Юнга и К. К. Кереньи] / Пол Радин. – СПб.: Евразия, 1999. – 288 с.
4. Теория хаоса: как поймать бабочку Лоренца? [Электронный ресурс] // Литературная газета. – 20.11.2013. – № 46. – Режим доступа: <http://lgz.ru/article/-46-6439-20-11-2013/teoriya-khaosa-kak-poymatbabochku-lorentsa/>.

5. Фрээр Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии / Джеймс Джордж Фрээр; [пер. с англ. М. К. Рыклина]. – М. : Политиздат, 1986. – 698 с.
6. Энциклопедия символов, знаков, эмблем / [авт.-сост. В. Андреева и др.]. – М. : ООО “Издательство Астрель”; МИФ : ООО “Издательство АСТ”, 2002. – 556 с.
7. Asimov I. The Foundation / Isaac Asimov. – Retrieved from: http://www.angelfire.com/un/coronus/books/Asimov_the_foundation.pdf.
8. Donald Trump is playing the role of The Mule from Isaac Asimov’s Foundation Trilogy (May 12, 2016). – Retrieved from: <http://www.eclectablog.com/2016/05/donald-trump-is-playing-the-role-of-the-mule-from-isaac-asimovs-foundation-trilogy.html>.
9. Durden T. Foundation & Empire – Is Donald Trump “The Mule”? / Tyler Durden. – Retrieved from: <http://www.zerohedge.com/news/2017-03-28/foundation-empire-donald-trump-mule>.
10. Foden G. What is the origin of the name al-Qaida? / Giles Foden // The Guardian. – Saturday, 24 August 2002. – Retrieved from: <https://www.theguardian.com/books/2002/aug/24/alqaida.sciencefictionfantasyandhorror>.
11. Greiner P. Magnifico Giganticus: Asimov’s Shakespearean Fool / Pat Greiner // Extrapolation (Kent State University Press). – Spring 1985. – Vol. 26. – Issue 1. – P. 29–35.
12. Janik V. K. Fools and Jesters in Literature, Art, and History: A Bibliographical Sourcebook / Vicki K. Janik [ed.]. – Greenwood, 1998. – 576 p.
13. Riordan M. The Hunting of the Quark: A True Story of Modern Physics / Michael Riordan. – Simon & Schuster, 1987. – 399 p.
14. Taylor Ch. The forgotten Trump-like terror lurking in a sci-fi classic / Chris Taylor (Mar 15, 2017). – Retrieved from : <http://mashable.com/2017/03/15/foundation-mule/#gGV8k4.xBkqY>.
15. Willeford W. The Fool and His Sceptre: a Study in Clowns and Jesters and Their Audience / William Willeford. – Evanston, IL : Northwestern UP, 1969. – 266 p.